

FREE ASSOCIATION: NAMMINERSORNERUP PITUTTUGAANERULLU AKORNANNI

USA-p aamma Republikkip Marshallip Qeqertaasa pituttugaangitsumik naalagaaffeqatigiinnissamik isumaqatigiissutaannik paasisat ilaat

Free associationimik, tassa pituttugaangitsumik naalagaaffeqatigiinnermik, isumaqatigiissuteqarnikkut Marshallip Qeqertai namminersorsinnaatitaapput. Kisianni qeqertat taakku aningaasaqarnikkut USA-p tapiissutaanik pinngitsuuisinnaangillat. Naalagaaffiit taakku siunissami attaveqatigiinnerata qanoq ittuujumaarnera Marshallip Qeqertaasa USA-mut illersornissakkut pingaaruteqartuarnernit aalajangerneqassagunarpog.

Free associationimik isuma Kalaallit Nunaata politikikkut siunissaanut tunngatillugu periusissatut saqqummiunneqartarpoq. Naalagaaffiit innuttanut pisussaaffiini pituttugaangitsumik naalagaaffeqatigiinnissamut tamanut tulluurtumik, periusissiaqanngilaq; pituttugaangitsumimmi naalagaaffeqatigiinnermi nunat pineqartut isumaqatigiissutaat piumasaqataasussanut aalajangiisuusarput. Taamaattumik periusissiamik tamatuminnga atuinermi misilittagarineqartunik misissuinerunissaq iluqaataassaaq, tassami pituttugaangitsumik naalagaaffeqatigiinnermik ingerlatseriaatsit assigiinngimmata. Nalunaarsueqataannissaq siunertaralugu paasissutissiisummi matumani pituttugaangitsumik naalagaaffeqatigiinnerit ilaat misissuiffiqineqarpoq: USA-p aamma Republikkip

TAASASSAT PINGAARNERIT

- Pituttugaangitsumik naalagaaffeqatigiinnissamik USA-p aamma Marshallip Qeqertaasa isumaqatigiissutaatigut USA-p illersornissakkut soqutigisai Marshallillu Qeqertaasa politikikkut aningaasarsionnikkullu soqutigisaat ataqatigiilersineqarput.
- Free associationimik isumaqatigiissutikkut Marshallip Qeqertaasa namminersornerat akuersarneqarpoq, nunali namminersortoq taanna USA-p aningaasatigut tapiissutigisartagaanik pinngitsuuisinnaangivippoq.
- Pituttugaangitsumik naalagaaffeqatigiinneq tunngavigalugu Marshallip Qeqertaani innuttaasut visummeqaratik USA-mi najugaqarsinnaapput, ilinniagaqarsinnaapput sulisinnaallutillu, akuttunngitsumillu nalorninartorsioartarput.
- Pituttugaangitsumik naalagaaffeqatigiinnerup siunissami ungasinnerusumi atajuaannarsinnaanissaa nalorninarpog, tassa immap qaffakkiartornerata Marshallip Qeqertaasa sakkutooqarnikkut USA-mut pingaaruteqarnerat annikillissinnaammagu.

Marshallip Qeqertaasa, naalagaaffiup qeqertartuup Manerassuarmiittup 60.000-it miss. inullip, pituttugaanngitsumik naalagaaffeqatigiinnissamik isumaqatigiissutaat.

USA-p aamma Marshallip Qeqertaasa pituttugaanngitsumik naalagaaffeqatigiinnissamik isumaqatigiissutaat 1986-imi atuutilerpoq 2004-milu allannngortinneqarluni. Taassumani USA-p illersornissakkut soqutigisat Republikkullu Marshallip Qeqertaasa politikikkut aningaasaqarnikkullu soqutigisaat ataqatigiissinneqarput. Isumaqatigiissut naapertorlugu Marshallip Qeqertaani naalackersuisut nunanut allanut attaveqarnerup tungaatigut namminersorsinnaatitaallutillu oqartussaassuseqarput, USA Marshallip Qeqertaani Marshallillu Qeqertaanut atatillugu sakkutooqarnermut tunngasunut tamakkiisumik oqartussaassuseqarlunilu akisussaasuusoq.

Nunat marluk taakku massakkorpiaq isumaqatigiissut isumaqatigiissutiginiqqilerpaat, USA-p aningaasaqarnikkut pisussaaffii 2023-mi atorunnaassammata. Naak USA Marshallillu Qeqertai sulii soqutigisaqatigiikkaluartut isumaqatigiinniarnermi arlalinnik akerleriissuteqartoqarnera nalornissuteqartoqarneralu paasinarsisimavoq. Akerleriissutit nalornissutillu Marshallip Qeqertaasa USA-mut aningaasaqarnikkut pituttugaanerannut, siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu Republikkip Marshallip Qeqertaasa USA-mut illersornissakkut soqutiginaateqarneranut, isumaqatigiinningsutaasimasunik

FREE ASSOCIATION SUNAAVA?

- Free association tassaavoq politikikkut inatsilerinikkullu aqqiissuussineq FN-ip nunat immikkoortuisa namminersortuunngitsut namminersulivinnissamat ikaarsaariarnissaat siuarsarniarlugu suliniutigisimasaanik assigiinngitsunik naggueqartoq.
- Free association tunngavigalugu naalagaaffiusut naalackersuinikkut namminersorsinnaati-taapput. Nunasiaateqarsimasorli nunanut allanut attaveqarnerup aamma/imaluunniit illersornissap tungaatigut sukanganerusumik qasunganusumilluunniit oqartussaaffeqarjuppoq. Marshallip Qeqertai nunanut allanut tunngasutigit tamakkiisumik oqartussaaffeqarput, kisianni sakkutooqarneq sulii USA-mit akisussaaffigineqarluni.
- Naalagaaffiit tallimaannaat free association aqutugalugu nunasiaataajunnaariartuaarput. Cookip Qeqertai (1965-imit) aamma Niue (1974-imit) New Zealandimik isumaqatigiissuteqarnikkut taamatut namminersorput. Mikronesiami Naalagaaffeqatigiit (1986-imit), Republikki Marshallip Qeqertai (1986-imit) aamma Republikki Palau (1994-imit) USA-mik isumaqatigiissuteqarnikkut namminersorput.

– ingammik atomimik qaartartorsualiamik misileraanernut tunngasunik – aaqiiniarnermut aamma Marshallip Qeqertaani innuttaasut USA-mi pisinnaatitaaffiit tunngassuteqarput.

Aningaasaqarnikkut pituttugaannginneq

USA-p aamma Marshallip Qeqertaasa free associationimik isumaqatigiissutaannut ilagitillugu Amerikami naalackersuisut Marshallip Qeqertaani naalackersuisunut ukiuni 20-ni (2004-2023) aningaasatigit ikiorsiinnissamat akuersipput. USA 2004-miilli 800 mio. USD-nit amerlanerusunik Marshallip Qeqertaanut ikiorsiissuteqarsimavoq. Aningaasatigit ikiorsiissutigineqartut amerlanersaat tapiissutaapput ilinniartitaanermut, peqqissutsimut, namminersorluni inuussutissarsionermik ineriartortitsinermut, pisortaqaarfinnik piginnaanngorsaanermut avatangiisinullu atorneqartut. Tamatuminnga ikiorsiissuteqarnermi pingaarnertut anguniagarineqarpoq aningaasaqarnikkut ingerlalluarnerulertoqarnissaa missingersuusiukkamillu imminut pilersorsinnaaler-soqarnissaa. Ikiorsiissutinut ilaapput Kwajalein Atollimi sakkutooqarnermut ingerlatsinermullu pisinnaatitaaffinnut ukiumoortumik tapiissutit. U.S. Army Garrison - Kwajalein Atoll (USAG-KA) Republikkimi Marshallip Qeqertaani sulisitsisusut pingaarnersaasa tulleraat. Aammattaaq USA aningaasaateqarfimmu tapiissuteqartarpoq aamma pilersaarutininik kiffartuussinermillu piareersimatitaqartarluni, ilaatigut allakkerisarfeqartitsilluni, silasiorfeqartitsilluni timmisartortitseqatigeeqartitsillunilu.

Marshallip Qeqertaani naalackersuisut aningaasanik tapiissutaasunik agguaanermi aalajangiisuusaraluartut USA aningaasaqarnermik ingerlatsinermut aningaasaqarnikkullu akisussaassutsimut ataatsimiititaliaq aqutugalugu missingersuusianik nakkutilleeqataasin-naatitaavoq. Taamaalluni USA-mi naalackersuisut free associationimik isumaqatigiissummi anguniagaasunut qanilliartuaanermik nakkutillisinnaallutillu naliliisnaapput.

Marshallip Qeqertaani aningaasaqarneq USA-p ikiorsiissutigisartagaanik, nunap nioqutissaasa tamakkerlutik nalingisa (BNP) 70%-iisa missaanniittunik, pinngitsuuisinnaanngilaq. Taamaattumik namminersorsinnaajumalluni aningaasaqarnikkullu ineriartorsinnaajumalluni USA-mit ikiorserneqarnissaq ukiullu naatsorsuiffiup 2023-p kingorna aningaasaliinissamik pilersaarummik sivitsuinissaq pinngitsoorneqarsinnaanngilaq.

Illersornissakkut soqutiginaateqarneq

1980-ikkut aallartilaarneranni USA aamma Marshallip Qeqertai free associationimik isumaqatigiissusioramik assigiinngitsunik pissuteqarput. Marshallip Qeqertai namminersornerorusupput namminnerlu aalajangiisinnaanerorusullutik, USA sorsunnersuup aappaata kingorna Manerassuarmi illersornissap tungaatigut najuunnerminik nalimmassaaruttoq.

Marshallip Qeqertaasa illersornissakkut USA-mut soqutiginaateqarnera 1947-mi pisortatigoortumik akuerineqarpoq, USA Trust Territory of the Pacific Islands-imik (TTPI) "illersornissakkut susassaarfittut" naalackersuinikkut ingerlatsinissamat FN-imit oqartussaassusilerneqarmat. Marshallip Qeqertai TTPI-mut ilaapput, taakkualu illersornissakkut sussaarfittut toqqagaammata USA sakkutooqarfiliornissamat attaveqaasersuinissamullu aamma sakkutuunik inissiillunilu sulisoqarnissamat pisinnaatitaalerpoq.

Ullumikkut Marshallip Qeqertai USA-mut illersornissakkut sulii immikkut soqutiginaateqarput. Siullermik, USA-p Marshallip Qeqertaasa sakkutooqarnerannut sillimaniarnerannullu oqartussaassuseqarnermigut nunap ilaani tamaani illersornissakkut pissaaneqarnerussaaq pissaanilissuillu, ingammik Kinap, tiguanissaannik pinaveersaartitsissalluni. Aappaattut, Amerikamiut sakkutooqarfiat Kwajalein Atoll – ilaatigut Ronald Reagan Ballistic Missile Defense Test Site-ip (qaartartunik misileraaviup) USA-p rakettinik illersuusaaqarfissuata inissisimaffigisaa – Marshallip Qeqertaaniippoq. 2011-mi Marshallip Qeqertai USA-lu isumaqatigiissummik atsiogatiigipput. Tamannalu nunarsuup ilaani tamaani USA-p illersornissakkut pisinnaatitaaffiinik Kwajalein Atollimilu qaartartunik misileraavimmik attartornissamik Amerikamiut isumaqatigiissutaannik 2086-imut sivitsuinissamat periarfissartalimmik 2066-imut sivitsuinissamik aalajangersaataavoq.

Siunissami Marshallip Qeqertai USA-mut illersornissakkut soqutiginaateqaannassappata pissutsini atuuttuni naalackersuinikkut atukkat aalajangiisuuginnaratik aamma silap pissusiata allanngoriartornerata sunniutai aalajangiisuussapput. Silap pissusiata allanngoriartornerata Kwajalein Atollimut sunniutaanik 2017-imi misissuinerimi Pentagonimit aningaasaliiffiqineqartumi missiliuunneqarpoq 2055-2065-imi qeqertap annersaani ukiut tamaasa qarsutsineqartarnissaa ilimanaateqarluassasoq. Missiliuunneqartut taakku siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu isumaqatigiissummik sivitsuinissamik nalorninarsisisinnaapput.

Atomimik qaartartorsulianik misileraaneq

Illersornissakkut tatigeqatigiinnissamik 1947-mi isumaqatigiissuteqarnikkut USA Marshallip Qeqertaani atomimik qaartartorsulianik misiliisaqattaarnerminik 1946-mi aallartinneqartumik ingerlatsiinnarsinnaanngorpoq. 1946-p 1958-illu akornanni USA Bikinimi Enewetakimilu Marshallip qeqertaaraasa avannarpasinneraanni 67-eriarlutik atomimik qaartartorsulianik misiliisimapput.

Free associationimi, pituttugaanngitsumik naalagaaffeqatigiinnissamik, isumaqatigiissummi isumaqatigiinniutaasut ilarparujussui atomimik qaartartorsulianik misiliinerit ajoqusiinerannut akisussaassutsimut tunngapput. Tunngaviumik isumaqatigiissut § 177-ilu tunngavigalugu isumaqatigiissut tassunga atasoq Marshallip Qeqertaanni naalackersuisut innuttaasullu sionnatigut, ullumikkumut

siunissamullu piumasaqaataannik tamakkiisumik erseqqissaaffiupput. USA katillugit 600 mio. USD-nik innuttaaqatigiinnut eqqugaasunut tunniussisimavoq, ilaatigut aningaasaliiffiqineqarlutik atomimik qaartartorianut tunngatillugu piumasaqaatinik aningaasatigut erseqqissaaneq, allamik inissarsiuussinnermut ikiersiinerit, atollinik eqqugaasunik sanaqqiineq qinngorfigitissimannermullu tunngatillugu peqqissaaneq.

Taamaakkaluartorli USA-p atomimik qaartartorsulianik misileraanermut tunngatillugu peqqissutsimut avatangiisinullu ajoqusiinerit (sakkutuullu suliaasa allat) kingunipiluunut kia akisussaana suli assortuussutaanngarpoq. Maannamut USA ajoqusiinerit taaneqarsinnaasunik killiliimmik paasinnittaaseqarluni suleriaaseqarsimavoq, tamatumalu inuit tusindillit taarsiiffigitinnissamat nakorsartinnissamullu

USA-P AAMMA MARSHALLIP QEQERTAASA 1945-MIT ATTAVEQATIGIINNERAT

- 1945** Sorsunnersuit Aappaanni USA-p Japan ajugaaffigaa taamaalillunilu immami kujallermi Japanip oqartussaaffii nakkutigilerlugit, nakkutigisaanut ilaallutik Marshallip Qeqertai.
- 1946** USA-p atomimik qaartartorsulianik misiliinera siulleq, Operation Crossroads, pivoq Marshallip Qeqertaani.
- 1947** Qeqertanut Manerassuarmiittunut sakkutooqarnikkut pingaarutilinnut, Trust Territory of the Pacific Islands-inut (TTPI), oqartussaassuseq FN-ip USA-mut tunniup-paa. Marshallip Qeqertai qeqertanut taakkununga ilaapput.
- 1954** USA atomimik qaartartorsulianik aatsaat taama sakkortutigisumik 15 megatons TNT-mut naapertuuttumik misiliilluni qaartitsivoq (Castle Bravo).
- 1958** USA-p Marshallip Qeqertaani atomimik qaartartorsulianik misiliisaqattaarnini naammassivai.
- 1979** Marshallip Qeqertaani naalagaaffittut tunngaviumik inatsisitaq akuersissuti-gi-neqarpoq, inatsisartoqalerpullu (Nitijela).
- 1986** USA-p Marshallip Qeqertaani naalackersuina soraarpoq, qeqertallu taakkua namminersortuunerat USA-p akueraa. Marshallip Qeqertai USA-lu free associationimik isumaqatigiissuteqarput.
- 2004** Free associationimik isumaqatigiissut allanngortinneqarpoq.
- 2022** Marshallip Qeqertai USA-lu isumaqatigiinniarput isumaqatigiissummik nutarterinissap tunngavissai aalajangersarniarlugit.

qinnuteqanngitsoornerannik kinguneqarluarsimasin-naavoq. Aammattaq atomip nukinganut tunngasutigut piumasaqaatit pillugit eqqartuussivik namminersorluni ingerlatsiviusoq, free associationimik isumaqatigiissusi-ornermi pilersinneqartoq, aningaasaliiffiqineqarpiarsimangilaq. Eqqartuussiviup taassuma katillugit 2 milliardit taarsiissutissat atorneqarnissaat akuersissutigisimavaa, eqqartuussiviulli aningaasaataarutinnginnerani taamaallaat 270 mio.-it eqqugaasunut taarsiissutigineqarput.

Naatsumik oqaatigalugu, Marshallip Qeqertaani inuit misigipput siornatigut ullumikkullu ajoqusiinernut siunissamilu ajoqusiinissanut atomimillu qaartartorsulianik misileraanerup kinguneranik ajoqusiinernut USA tamakkiisumik akisussaajumangitsaq. USA atomimik qaartartorsulianik misileraanermi ajoqusiinerit pillugit isumaqatigiinniaqqinnissamat qanoq kajumissuseqartiginera naalagaaffiit taakkua marluk siunissami attaveqatigiinnissaannut sunnuteqangaassaaq.

Nuuttarnerit nalorninartorsiornerillu

Isumaqatigiissut tunngavigalugu Marshallip Qeqertaani innuttaasut visummeqaratik USA-mi najugaqarsinnaallutillu ilinniagaqarsinnaallutillu sulisinnaapput. Marshallili Qeqertaani innuttaasut Amerikami innuttaasunngorneq ajorput, Amerikamilu naalakkersuisut taakkua USA-mut iseqqunnginnissaannut pisinnaatitaapput.

Free associationimik isumaqatigiissut nuuttarnernut pissutaasimavoq, Marshallillu Qeqertaani innuttaasut pingajorarterutaat maanna USA-mi najugaqarput. USA-mi Marshallimiut ilarpassui Springdale-imut Arkansasimiit-tumut nuussimapput neqinik nioqqusiorfissuarni sulisarlutik. Suliaqarfiullu tamatuma ilisarnaatigisaasa ilagaat suliffissaaleqineq, akissarsiakinneq, suliffimmi navianartunik avatangiiseqarneq sulisullu Covid-19-imik tunillatsikulanerunerat.

Marshallimiut innuttaasutut isigineqannginnertik suli nalorninartorsiornerulissutigaat. Marshallip Qeqertaani peqqinnissamat tunngasunik ingerlatsiviit ikimmata Marshallimiut Amerikamiut peqqinnissaqarfiannik atuinngitsoorsinnaanngillat, ingammik kræftimik katsorsartinnermut, qinngornernik ulorianartunik peqquteqartumik nappaateqarnermut sukkornermullu tunngatillugu. 1996-imili USA-mi inuttut akisussaaffik sulinissamullu periarfissat pillugit inatsimmi (US Personal Responsibility and Work Opportunity Act) Marshallip Qeqertaanit nunasisut Medicaidimit

ikiorsiissutisinnajunnaarsinneqarput. Ikiorsiissutit taakkua aatsaat 2020-mi atuutillerseqqinneqarput. Suliaq tamanna pituttugaanngitsumik naalagaaffeqatigiinnikkut pisinnaatitaaffigilikkat iluaqutigilikallu tamakkiisumik innuttaasuunngikkaanni allanngortinneqarsinnaanerat atuutinnginnerarneqarsinnaanerallu pillugu eqqaasitsissutaavoq pingaarutilik.

Siunissaq

Kalaallit Nunaata politikikkut atugaannik Marshallip Qeqertaasa politikikkut atugaannut naleqqiussisoqarsinnaanngikkaluartoq USA-p aamma Marshallip Qeqertaasa free associationimik isumaqatigiissummit erseqqippooq pituttugaanngitsumik naalagaaffeqatigiinneq politikikkut iluaqutissartaqarlunilu ajoqutissartaqartoq. Ullumikkut, isumaqatigiissummik atsiornermi ukiut 40-ngajaat qaangiunneranni, USA-p Marshallillu Qeqertaasa soqutigisaat suli assigiissuteqarput. Aammali suli imaannaanngitsunik aaqqiagiinngissuteqarput. Marshallip Qeqertai namminersoraluarlutik USA-p aningaasatigut tapiissutigisartagaanik pinngitsuisinnaanngivipput. Aammattaq Marshallip Qeqertai USA-p sakkutooqarfeqarnerata innuttaasunut, nunap ilaanut avatangiisinullu sunniutipiluunik naleqquttumik iliuuseqarfigninnissamat naammattumik sulisussaqaarnatillu aningaasassaqaanngillat.

Taakkununga allanullu tunngasutigut Marshallip Qeqertai USA-mik pinngitsuisinnaanngivimmat isumaqatigiissummik atsiortut tunngaviumik naligiinngillat. Marshallip Qeqertai sunnuteqarsinnaajumallutik USA-mut illersornissakkut soqutiginaateqartuarnissaminnik pinngitsuisinnaanngillat. USA Kinap Manerassuarmi pissaaneqaleraluttuinnarneranik isumakuluutiginnikkami Manerassuarmi naalagaaffinnut attaveqarluarnerulernissaminik ulloq manna tikillugu sulissutiginnittarpoq. Marshallili Qeqertai USA-mut politikikkut pingaaruteqartuassanersut suli nalorninarpoq. Kwajaleinimi immap qaffakkiartornissaanik ilimasaarutit eqqutissappata USA-p Marshallillu Qeqertaasa soqutigisaat siunissami qaninnermi ungasinnermili immaqa imminnut naapertuukkunnaariartussapput.

Allattoq: Rens van Munster (DIIS)

Asseq: Istockphoto collage Ravnkilde Design

Policy briefi una DIIS-imiit illersornissami Isumannaallisarnermillu ilinniakkani ilaavoq

DIISip politikii tamarmik pappilianut Ecolabelinut FSCmillu uppersaasikkanut naqitaapput

